

ÖZV. RAFFAJ DOMOKOSNÉ

SZÜL. TORBOSZLÓI BERECKZY PÓLI.

(1846—1920. dec. 31.)

Székelykeresztúron, az ősi Bereckzy-telken, — hol született — ott fejezte be a múlt év (1920) utolsó órájában sok bánattal, kevés örömmel teljes életét egy nemeslelkű matróna: *özv. Raffaj Domokosné, szül. torboszlói Bereckzy Póli*, a székelykeresztúri unitárius főgimnázium legújabb jóltevője.

Jómódú, kálvinista székelynemesi családból származott. *Torboszlói Bereckzy Ferenc* és *angyalosi Forró Mária* voltak szülei. Gyermekéveit az 1848—49-iki válságos, háborús időkben élte át; élete alkonyán pedig egy példátlanul borzalmas világháború katasztrófáját, forradalmi zavarait kellett megérnie.

Egyik izgalmas korszak sem múlt el reá nézve szomorú következmények nélkül. A magyar szabadságharc leveretését követő székelyföldi zavarok, — melyeket mint két éves kis leányka élt át, — édes atyjától fosztották meg, ki Székelyszentmihály táján többedmagával nemzetiségi vérengzések áldozata lett; az élete alkonyán dühöngő világháború bonyodalmai pedig egyetlen fiától szakították el — végképen. — Hasonló szenvedések és megpróbáltatások, élete nyugodtabb napjaiban is nyomon kísérik örömeit.

A tősgyökeres kálvinista család leányának élete 1867-ben kapcsolódott bele az unitárius egyháztörténetébe, mikor — családja ellenzése dacára — *Raffaj Domokos* unitárius pap nejévé lett.

Köztisztületben álló férje oldalán, mintegy negyven éven át az újszékelyi unitárius egyházközségnek *igazi tiszteletes asszonya*, a keresztúri unitárius egyházkörnek pedig évtizedeken keresztül nemcsak férje esperesi hivatalánál fogva, hanem a kiérdemelt közbecsülés révén is *első papnéja* volt.

Boldog emlékü Irma leányával együtt, lelkes irányítója volt a kis székely község asszonyainak és leányainak a házi szövöiparban s buzdítója, vezetője minden egyházi, vagy más közérdekű mozgalomban. Szövőipari tevékenységét annak idején érmekek és elismerő oklevelek méltányolták, az 1884. évi *Pesti Hirlap* egyik tárcarovatában pedig nem kisebb ember, mint *Jakab Elek* írt lelkes és magasztaló sorokat róla.

Azokhoz a régi szabású, tiszteletes matrónákhoz, az igazi papné-typushoz tartozott, amelyik tudatában volt annak, hogy férje papi állásának méltósága sok tekintetben éppen az ő tapintatos viselkedésétől függ.

Ólykor neki is lehettek családi élete egészen futó felhők, múltó borulatok, de ő minden körülmények között *papné, tiszteletes asszony maradt*; tudta, hogy mivel tartozik mint úri nő önmagának s mivel mint papné férje palástjának!

A keresztényi türelem, Isten akaratában való megnyugvás jellemezte azok között a szenvedések és csapások között is, melyekkel őt és családját az Úr meglátogatta.

Három gyermeke közül kisebbik leányát, Agnest még mint hajadon leányt elveszítette. Idősebbik leányát, a buzgó és tevékeny lelkű Irmát sem láthatta boldognak soha; az ő gyöngye, törekeny teste is — édes anyja előtt jóval — a síré lett. Irma halála után nemsokára az özvegység gyásza borult rá, 1908-ban elveszítette férjét is. Mindeme csapásokat: leányainak, férjének elvesztését sajnó szívvel, de a vallásos nő lelkierejével viselte.

Özvegysége éveire Székelykeresztúrra, az ősi Bereczkyházba tért vissza. Itt éldegélt csöndes özvegységben, egyetlen életben maradt gyermekével, Károly fiával, a háború kitöréséig; majd, — mikor a háborús viszonyok között ő is fiú nélkül maradt, — egyedül, az eddiginél is szomorúbb özvegységben, magánosan. De nem, nem egyedül! Még mindig maradt közelében egy kedves gyermeke, kit gondolatban már évekkal előbb örökösének szánt: *a székelykeresztúri unitárius főgimnázium*.

E régi keletű, nemes szándékát valóra is váltotta. Mikor most egy éve betegeskedni kezdett, végrendelkezett s általános örökösévé a székelykeresztúri unitárius főgimnáziumot tette. Fenntartva a haszonélvezetet Károly fia számára, — kinek életben léte akkor még kétséges volt, — *két értékes házas telkét, 9 holdnyi réti birtokát s más ingatlanait a gimnáziumnak hagyományozta.*

Betegségéből, — a buzgó ápolás dacára, — melyben a gimnázium egyik tanárának neje: *Derzsy Zoltánné* mindvégig részesítette, nem épült fel többé. Pár héttel azután, hogy végrendekezett, 1920. december 31-én kiszenvedett, anélkül, hogy idegenbe szakadt Károly fiát még egyszer láthatta volna.

Örökbe fogadott gyermekének képviselői: a székelykeresztúri unitárius főgimnázium igazgatóságának tagjai kísérték a boldogúttat utolsó útjára és temették el kívánsága szerint édes anyja mellé, a székelykeresztúri köztemetőbe.

Károly fia, — kinek életbenléte azóta bebizonyosodott, — az igazgatóság útján értesült édes anyja elhunytáról és végrendeletének tartalmáról. Az édes anya elhatározása, nemes szellemű végrendelete, páratlanul önzetlen tettet váltott ki a fiú lelkéből. Nemcsak, hogy megnyugodott édes anyja végső akaratában, hanem maga is édes anyja mellé csatlakozott a gimnázium jóltevői sorában, azzal a nyilatkozatával, hogy a haszonélvezet jogát is az általános végrendeleti örökösre: a székelykeresztúri unitárius főgimnáziumra ruházta át egyszersmindenkorra.

E végrendelettel és nyilatkozattal a székelykeresztúri unitárius főgimnázium nehéz időkben jutott értékes javakhoz.

Áldjuk az édes anya emlékét, ki végrendeletével az unitárius székely fiúk örök emlékezetű édes anyjává tette magát s hajtsuk meg elismerésünk zászlóját a fiú előtt, ki maga is nemes önzetlenséggel hajolt meg az anya akarata előtt!

PÉTER LAJOS.

COMTE FILOZOFIAI RENDSZERE ÉS ANNAK BIRÁLATA.

Azok a filozofia rendszerek, melyeknek legeminensebb képviselői Plato, Descartes, Malebranche és Spinoza voltak, az ethikai kérdésekben mind elismernek egy állandó alapot és egy örökkévaló valóságot, melynek lényegéből származik minden egyéb. Továbbá elfogadják azt, hogy az abszolút *ἀρχή*-t tehetségeink által megismerhetjük, sőt hogy tehetségeinknek éppen ez a legalkalmasabb tárgya, hogy t. i. midőn megtaláltuk és megvalósítottuk gondolatunkban, az lesz a valódi kulcs minden körülöttünk és bennünk levő dolgok értelmezéséhez — és hogy csakis a mennyiben így fogjuk fel és alkalmazzuk, lehet tudomásunk, vagyis csak így gyakorolhatjuk az értelmet, mely a mi megkülönböztető tulajdonunk.

Továbbá megegyeznek abban, hogy végső elvük Istennel azonos el annyira, hogy a tudás birodalmát határosnak vallják a vallásával. Ez iskolák mindenike a felsőbről következtet az alsóbra, a tökéletsebről a kevésbé tökéletesre. Az ember részt vesz a világegyetem eredeti tényezőjének munkájában s ennél fogva meg tudja érteni saját magát és a helyzetet, amelybe teremtettet. Úgy, hogy mindenféle módon az abszolút az értelmezője a viszonylagosnak, az örökkévaló az időlegesnek, az ok a hatásnak, a természetfeletti a fizikainak, a logikus az észrevehetőnek; — végül, habár útjaik különbözők, abban mindnyájan megegyeznek, hogy végső hftünk ontológiai alapokon nyugszik.

Comte fizikai pozitivizmusa mindezeket a tételeket tagadja. A Lényeg, mint amely különbözik a megjelenéstől, nem egy magasabb valóság, hanem tisztán üres fikció. Az emberi értelemnek csak a fizikai tünemények a tárgyai, melyeket számon tarthat következtetésükben és együttlétezésükben, de minden kísérlet azoknak *okai* után, csak a képzelődés hiú játéka. Amit a korábbi filozófiai rendszerek a filozófia egyedüli ügyének minősítettek, az Comte előtt az értelmetlenség megkülönböztető jele. Ami legközelebb van az érzékekhez, annak van bizonyossági elsősége — és általános tételeknek nincs több igazságuk és értékük, mint amennyit azokba azok a részletek hoznak, melyek az egyszerű formákat megállapítják. — Minden, ami a fizikainak, a viszonylagosnak, a leszármazottnak ellentmond, csak a gondolat képzelete és nem az emberi tudás tárgya. Tényeket